

Տարեկան 10 ռուբլ., վեց ամիսը՝ 6 ռուբլ., երեք ամիսը՝ 3 ռուբլ. 50 կոպ., ամիսը՝ (Թիֆլիսում) 1 ռ., հատով 5 կ.:

Խմբագրության հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция «Норъ-Даръ»
կամ Tiflis, Rédaction «Nor-Dar»

Իմպրիմումը բաց է ամեն օր (բացի տոհմ օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Ցայտարարությունները ընդունում են ամեն լեզունեանով: Ցայտարարությունները բառին 2 կ., բնկամները՝ ամսը կընկապանվի:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՐՏՈՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

Մայրաքաղաքում է ի գիտություն պ. պ. ընտրողների, որ Թիֆլիսի քաղաքային խորհուրդի իրաւաստունների ընտրությունների ընտրողական առաջին ժառանգի համար նշանակուած են 1902 թվուի սեպտեմբերի 22-ին «Թիֆլիսի ժողովարանի» ամսաթղթին ապրիլ, Միքայելյան փողոցում: Ընտրողական ժողովը մտնելու համար տոմսակներ տալը կընթացի ըստ հետևյալի: Վարչության գրասենյակում մինչև սեպտեմբերի 22-ը, իսկ ընտրությունների օրը տոմսակներ կըտրուեն նախ իսկ «Թիֆլիսի ժողովարանի» ապրիլ ամսաթղթին ժամը 10-ից մինչև օրուայ ժամը 1-ը, որից յետոյ ընտրողական ժողովը նոր եկողներին ոչ ոք չի ընտրել մասնակցել ընտրությունները:

(1013)

3—2

ԱՆԴՐԱԿՈՎԿԱՍԵՆՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Անդրկովկասեան երկաթուղիների վարչությունը խնդրում է այն անձներին, որոնք երկաթուղիների ագենտներին վճարում են որևէ լրացուցիչ տուրք կամ տուրքերի պակաս մնացած գումարները, անպատճառ պահանջել տուրքերն առնող ագենտներին սահմանուած անդորրագրերի հաստատություն փողերի վճարման, որովհետև այդպիսի անդորրագրերը չստանալուց կարող են առաջանալ թիրխացություններ և տուրք (1009) բերը կըպահանջուեն երկրորդ անգամ: 5—4

ԲՈՎԱՆԻՍԿՈՒԹԻՆ

Քրոնիկոն.—Լուրեր:

Գ. Պոլի հայ թերթերից:

Անմիտ սպառնալիքներ:

Թիֆլիսի քաղաքում էլ.— Երևան:

Նամակ Թիֆլիսից, Վան:

Քաղաքական.— Թուրքիա: Ռուս:

Թիֆլիս:

ԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ

ԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ

Մարտի 7-րդ կից

... Կար Ղրիմում Մոսկովյան էլ.— Ավար անունով մի խան, և ունէր նա ճշգրիտ Ալալայ անունով մի որդի:

Թիֆլիս ամսագրի արձանագրության պայմանագրերով հրապարակվում է, որ մի թաթար էր, այս խոսքերով սրկուց յիշատակներով հարուստ Թերակղզու հին լեզուներին մեկը:

— Խանը քեր էր.— ասում էր կոյրը.— բայց կին չառ կար նրա հարսնուած: Եւ նրանք սիրում էին ծերունիներ, որովհետև նրա մէջ կար դեռ ևս բաւականին ոյժ և կրակ, և նրա փառքը շանքերը շնորհակալ էին և այլու, իսկ կանայք ամեն ժամանակ սիրում էին նրան, ով գիտէ ուժգին փառքը: Թէկուղ նա լինի ծեր, Թէկուղ նրա զէմը կնճիռներով լինի պատած.— ոյժի մէջն է գեղեցկութիւնը և ոչ թէ քնքայն կաշուի և այտերի կարմրութեան մէջ:

Խանին բոլորը սիրում էին, իսկ նա սիրում էր մի կաղակ.— պոլոնացուհու Դիւքանի գաղտնիքի և միշտ փառքը չուած էր նրան աւելի սիրով, քան հարսնի ուրիշ կնիքները:

Աշտարակում նա գուարճանում էր նրա հետ ամբողջ օրեր, հանգստանալով իւր կեանքի աշխատանքներից և գիտնալով, որ Ալալայ օրգին խաւովան անունը վայր չի ձգել, վայրի պէս արշաւելով ուստաց դաշտերում և միշտ վերադառնալով այնտեղից հարուստ աւարով, նոր կնիքով, նոր հռչակով, Թորնիկով այնտեղ, իւր ետևում, սար:

ՆՈՐ-ԴԱՐԻ ՀԵՏԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

Բանասիրական.— Խանը և նրա որդին:

Տեղեկատու: 3

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

Յայտարարութիւններ:

ման Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանն առաջարկել է Փոքր Ասիայից քառակուսի քարեր մատակարարել քաղաքի փողոցները քարելու համար: Քարերը լինելու են երկու տեսակի. առաջին տեսակի սաժէնը (128 հատ) արժէ ճանապարհածախքով 24 ռ. 25 կ., իսկ երկրորդ տեսակի սաժէնը (215 հատ)—25 ռ. 10 կ.: Քարերը մատակարարուելու են Քրուսաս քաղաքի մօտերէն:

— Ս. Խանյան Թեոդոսի քաղաքում ձեռնարկել է ծովկարիչ Ալալայի գծերով մի ընդարձակ կենսաբանական պատրաստութեան: Մտադրութիւն կապայ աշխատութեան մէջ հրատարակելու հանգուցեայի նկարները լուսատիպ պատկերները:

— Թիֆլիսի ապագայ երկկտրական արամիկի տեխնիքական ծրագիրն այս օրերս ուղարկուած է ներքին գործերի մինիստրութեանն ի հասցատուութիւն:

— «Pst-Ouesta»-ի գործակալութիւնը հաղորդում է մեզ, որ այս օրերս Պարբի հայոց մատուռի մէջ սարկուազ է ձեռնարկուել Սուրեն Նուրիկանց, Թիֆլիսի Նուրիկ քան. Նուրիկանցի օրգին:

— Մի քանի հետաքրքրական մանրամասնութիւններ է հաղորդում «Բակ. Իգլիստի» լրագիրը պ. Խանյան ծամհարեանին ձուռնու պատահած դէպքի մասին: Զանթաթիսները եօթ հոգի էին: Ծամհարեանին նրանք տարան ուն Օհանեսի գատարկ—բնակարանը, ուր ոչինչ չկար, բացի յատակին ձգուած մի խալիչայից: Գրեթէ բանկերին առաջընկերին օր նստի բարձի վրայ: 2ա-

յաղորդներից մէկը նստեց նրա դիմացը յատակի վրայ և ասաց ժամհարեանին. «Մենք արտադրահանի հայ յեղափոխական կոմիտէի լիազօրներ ենք և ուղարկուած ենք այստեղ տեղական հայ հարուստներից փող հաւաքելու սուրբ գործի համար. լսեցէ կոմիտէի կողմ և կիմանաք, թէ ինչու ենք բռնել ձեզ: Այս աշխույց յետոյ նա կարգաց հայերէն գրուած մի կտր, որի մէջ ասում էր, թէ անհրաժեշտ է փող հաւաքել հարուստ վաճառականներից: Դա՛նք գործի համար, և ապա կոչն այրեց: Ինչպէս յայտնի է, չարագործներ ներք նախ պահանջեցին 100 հազար ռուբլի, որն այնուհետև իջեցրին 30 հազարի: Յայտնի է նմանապէս, որ այդ գումարը «Երկի աղբիւր» մօտ ստանալու փոխարէն, նրանցից երկուսն ընկան իշխանութեան ձեռքը: 2երրակալուածներն ուրանում էին իրենց յանցանքը, այն ժամանակ դատական քննչի մօտ կանչուեց ժամհարեանը, ուր ճանաչեց նրանցից մէկին: Ծամհարեանը քննչին հարցրեց: «Կարո՞ղ եմ արգելք սրանք ներք կարելի է այն ժամանակ դատարանին քննութիւնը: Դատարանից դրական պատասխան ըստանալուց յետոյ, ժամհարեանը թողաւ իր խալիչը և նստեց իր նստավայրին: Բնիկը թողաւ իր խալիչը: Այն ժամանակ ժամհարեանը գիմեց չարագործներին և ասաց, թէ կընեք նրանց, գործը դատարանին կըտայ, և թէ նրանք խոտովանուեն իրենց յանցանքը: 2երրակալուածներին մէկը ոչինչ չպատասխանեց, իսկ միւրը խոտովանուեց իւր յանցանքը, մանրամասնօրէն պատմեց

գործի ամբողջ ընթացքը և յայտնեց իւր ընկերներից ոմանց անունները, հաւատացնելով, թէ միւսներին չի ճանաչում: Այստեղ պարզուեց, որ չարագործները, բացի Օհանեսի տնից, վարձել էին նաև ոմն Բարսեղեանի տունը ուրիշ թաղում: Այդ աների մէջ կատարուած խուզարկութիւնը բացայայտել էր հետեւեալը. Օհանեսի տան մէջ, ուր գերուած էր ժամհարեանը, մի սենեակում գտնուած էին այնուած թղթի հաքեր, միւս սենեակներում կային ուտելիքներ, ի միջի այլոց, մօտ երեք պող լաւաշ, Սարգիսի ձուկ և կոնեակ, այլև մի քանի հագուստներ: Իսկ Բարսեղեանի տանը գտնուած էր մի ձի ախոռում կապուած, հագուստներ և գրի մի պարագանք: Ինչպէս երևում է գործի բոլոր հանգամանքներից, այդ խումբը կազմուել էր շանթաթի միջոցով փողեր կորզելու համար ոչ թէ միայն հարուստներից, այլ և արհեստագործներից, գրեթէ ըստպատանական նամակներ, այդպիսի մի նամակով նրանք մի դերձակից պահանջել էին, որ 5 ռուբլի գին որոշեալ տեղը: Դերձակը պրկել էր մի կոպէկ: Ոտականները երկար ժամանակ զպատում էին, որ գան փողը տանելու, բայց տեսնելով, որ ոչ ոք չէր գալիս, թողին հեռացան. հեռեկալ օրը դերձակը գնաց որոշեալ տեղը և տեսաւ, որ իւր գրած մի կոպէկը վերցրել են:

Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Քեօթահայի առաջն. տեղապահ Տ. Մկրտիչ վրդ. Աղանունի Աֆիոն-Գարա-

րից անցաւ շատ ժամանակ, և միշտ ճգնում էին ալիքները ներքուստ, իսկ քամին յարձակում էր ժայռի վրայ, շառաւույթ ծառերի մէջ:

Բայց ամեն ինչ վերջ ունի.— վերկացաւ նա, հօրը և հպարտ, վերկացաւ յօնքերը կիտած և խուլ ձայնով ասաց.— Գնանք...

Գնացին նրանք, բայց չուտով կանգնեց խանը:

— Իսկ ինչո՞ւ եմ ես գնում և որտեղ, Տոլայի,— հարցրեց նա որդուն.— Ինչո՞ւ այժմ ապրեմ, երբ իմ ողջ կեանքը նրա մէջն էր: Երբ եմ ես, էլ այսուհետև ինձ չեն սիրել, իսկ եթէ ոչ ոք չի սիրում— անխելութիւն է աշխարհում ապրելը:

— Անուն և հարստութիւն ունիս, հայր...

— Տուր ինձ նրա մի համբոյրը և առ այդ բոլորը քեզ պարգև: Այդ բոլորը մեռած է, միտակ սէրն է կնիքներ: Երբ չկայ այդպիսի սէր, այժմամանակ մարդը կեանք չունի, աղքատ է նա, և թշուառ են նրա օրերը: Մնաց բարեկ, որդիս, Ալահի բարեկստութիւնը թող քեզ հետ լինի քո կեանքի բոլոր օրերին ու գիշերներին: — Եւ դարձեց խանը երևող դէպի ծովը:

— Հայր,— ասաց Տոլայի,— հայր... Եւ այլ ևս չկարողացաւ ոչինչ ասել, որովհետև ոչինչ չի կարելի ասել այն ժամանակ, որին ժպտում է մահը, չես ասել նրան ոչ մի այնպիսի բան, որը կարողանար դարձնել նրա հրդու մէջ սէր դէպի կեանքը:

Արագ քայլերով մօտեցաւ խանը դարձիկին և ձգեց իրեն ներքս: 2կանգնեցրեց նրան որդին, չհասաւ: Եւ նորից ոչինչ չլսուեց ոչ կանչ, ոչ շառաւույթ խանի ընկնելու: Միայն ալիքները միշտ ճգնում էին այնտեղ և քամին յօրանջում էր վայրենի երգը:

Ս. Վ. Բարեկան

հիսարի հրդեհին վրայ հետեւալ ման-
րամասնութիւնները կհաղորդէ պատ-
րիարքարան: Հրդեհը ծագեր է հայոց
թաղին մէջ բնակող շիրիկներէն հաճի
Շաքըլ աղայի տունէն: Հայոց 2,000
տուներէն 804-ն այրած և 5000-է ա-
ւելի անձեր անպատասպար մնացած են:
Ինչպէս ժամանակին ծանուցիր, հա-
յոց վարի թաղի Ս. Թորոս եկեղեցին և
յարակից վարժարանը՝ տակի խոնուի-
նեցով և առաջնորդարանն հրոյ ճարակ
եղեր են: Եկեղեցւոյ սեփական բաղնի-
քն անվնաս կըլարծուի քարովի ըլ-
լալուն համար, թէ և բաղնիքին վերա-
բերեալ բոլոր վայրեայ շէնքերն այ-
րած են: Այս բաղնիքին վերաբերեալ
շէնքերուն վնասն 500 ոսկի կենթա-
գրուի: Տ. Մկրտիչ վրդ. Աղանունի
կերեալ թէ մոռցած է յայտնելու որ
եկեղեցւոյ տական կառուածներն որոց
այրած ըլլալը կհաղորդէ, ապահովա-
գրուած էին թէ ոչ: Ասկէ առաջ
պատրիարքարանն յատուկ շրջաբեր-
կաններով ինչպէս մայրաքաղաքիս
թաղ. խորհուրդներուն նոյնպէս և գա-
ւառաց առաջնորդներուն հրահանգ
տուած էր բոլոր եկեղեցւոյ տական
շէնքերն ու կառուածներն ապահովա-
գրել. արդ, մեզ ցարմանալի կըլծուի
թէ ինչու տեղեկագիրն այս մասին
բոլորովին լուռ թիւն կպահէ: Տ. Մը-
կրտիչ վրդ. իր տեղեկագրով ուրիշ
մանրամասնութիւններն ևս, զորս ար-
դէն հրատարակած ենք, հաղորդել
յետոյ կաւելցանք. «Երբ Ն. Գ. Վեհա-
փառութեան կողմէ շնորհուած 100,000
գրչի լուրը կհասնէ, Միւլէսարը՝
կաշան զայն կծանուցանէ ժողովրդեան»
որ երախտագրութիւն կըլայանէ և
այս առթիւ ուղերձ մը կհետագործի
Գայսերական Գալատա: Այդ ուղերձն
ստորագրած են թաղապետութեան
նախագահ Զիւրքի էֆ, երեք իսլամ և
երեք հայ երեսխներ և տեղապահ Տ.
Մկրտիչ վրդ.: Տեղեկագիրն հրկիզելոց
թշուառ վիճակը նկարագրելով, փո-
թով նպատակ կընշուի: Ինչպէս ծա-
նուցինք, արդէն այս նպատակաւ հան-
գանակութիւն բացուած է պատրիար-
քարանի մէջ:

— Սեւանիկէն տեղեկութիւն կուտան
թէ ի մօտոյ վարժարան մը պիտի
բացուի տեղւոյն մանչ և աղջիկ ուսա-
նողներուն համար: Սեւանիկի մէջ 60-է
աւելի հայ ընտանիքներ կան այսօր,
որոնք իրենց զաւակները կան օտար
վարժարաններ կը դրկեն և կամ իրենց
տուններուն մէջ կը դաստիարակեն:

— Մուշի Ս. Գարապետ վանքի տնօ-
րէն խորհուրդը կը գրէ պատրիարքա-
րան թէ ժառանգաւորաց վարժարանի
ընտելութիւններն կատարուած են: Վար-
ժարանը անցնալ տարի 9 շրջանաւա-
րտ տուեր է, որոնք զանազան դպրոց-
ներու մէջ ուսուցչութիւն կընեն: Հի-
մայ վարժարանը 62 աշակերտ ունի
որոնց 28 որը են. իւրեքանշուրը ունի
մէկ մէկ փայտեայ մահաճկալ, անկո-
ղին, սաւան ևն: Ըստից ուսուիքը
վանքը կը հոգայ: Գատրիարքարանէն
տրուած 5 ոսկին ուսուցիչներուն
միայն յատկացուած է: Ինչպէս ուրիշ
ատեններ, նոյնպէս այս անգամ ալ
վարժարանին վեցամսեայ հաշիւներու-
ցակը զրկած է, ու կը խոստանայ
վարժարանին մէջ ինչ ինչ բարեկար-
գութիւններ մտցնել:

— Մոյն Մատնաւանքի փոխանորդ Տ.
Վահան վրդ. 20-ի չափ որբեր հաւա-
քելով վանքին մէջ կը պատասպարէ և
կընենամէր. ըստ որում անհնար է գա-
նոնք ցրուել, խնդրել է պատրիարքա-
րանէն որ զանոնք խնամելու և կրթե-
լու համար նպատի գումար մը սահ-
մանուի:

ՆՍՄԻՏ ՍՊԱՆԵԼԻՔՆԵՐ

(«Եւրեթիս» յօդուածների առթիւ)

Մի շարքից աւելի է, որ շարու-
նակ կարգում ենք «Եւրեթիս»-ում
«Եւրեթիս» թարգմանուած հայերին
վերաբերեալ թուական յօդուածները
հարգում ենք... կարծում էք զայ-
րանում ենք... մշ, չենք զայրանում,
այլ միայն զարմանում ենք: Չարմա-
նում ենք այն բանի վրայ, թէ ինչպէս

հրապարակաբար կոչում ունեցող վր-
բացի «կացութիւն» գրիչ են վերցնում
և գրում այդպիսի թիւթկամիտ, կեթէ
չասկեր աւելին, յօդուածներն «Եւ-
րեթիս» կարծում է, որ վրացիները
բոլոր շարեաց պատճառը հայերն են և
այդ պատճառով նա նախ բռնեց հայ
վաճառականները եւսից, տորեց,
թափ տուեց, յետոյ թողեց, որպէս զի
հայ «եւթիկներ» եւսից բռնի: Հեթ-
թը, ի հարկէ, կրճատի հայ կօչկա-
կարներին, հայ գերձակներին, հայ ներ-
կարներին և այլն: Օ՜, դողացէք,
հայերին պատկանող մկրատներն,
սեղաններ, ութններ, կօշիկներ և վրձին-
ներ, որովհետեւ Малобрывъ въ походъ
собрался...:

«Քանիչօրս ժամուայ ընթացքում
հայերին ջարդ ու փշուր անելու և
«Վրաստանից» խռիկու համար, հար-
կաւոր է, որ վրացիները հայերին «Ե-
ւրեթիս» բոյլի չափ մի կոթ ցոյց
տան, այսինքն «բոյլի» անուն: Բայց
բանն այն է, որ բոյլի իր փոքր բոյ-
կով անողի ճակատին է ամենից ա-
ռաջ կպչում: «Եւրեթիս» ասելով, ա-
մեն մի կատարեալ վրացի պիտի նա-
խագասէ վրացու ծախած փութած ապ-
րանքը հայի լաւ տալանից: Եթէ վր-
ացին վրացու կաշին քերթի, նա պի-
տի ասէ. «բատնոն շան քերթի», որ-
բան կուգի, իրաւունք ունիս ըստ
«Եւրեթիս», որովհետեւ դու վրացի ես:
Եթի՞ւրեթիս է, չէ:

«Եւրեթիս» մինչև այսօր չգիտէ այն
հասարակ ճշմարտութիւնը, որ առե-
տուր պոլիտիկա դարձնել չի կարելի,
նա մանաւանդ ծաղ պոլիտիկան: Տէ-
րութիւնները նոյն իսկ եկել են այն
եղբակցութեան, որ առեւտրը ու
քաղաքականութիւնն իրար հետ կապ
չպիտի ունենան: Միթէ Ֆրանսիացու
ատենութիւնը դէպի գերմանացին ար-
գելը է իրենու իրանց առեւտրին: Առե-
տուրն աղքատ է և առաջ է գնում
շնորհի մրցման: Եթէ մի ազգ չի կա-
րողանում միւսի հետ մրցել, դա նշա-
նակում է, որ նա ծոյլ է, անըզունակ
և ազէտ: Ի՞նչ պէտք է անել այդ դէպ-
քում: Վաճառի մրցողին: Ինչո՞ւ թէ
վաճառից, չէ որ նրանց տեղի ու-
րիշները կերան: Ո՛չ, այդ ճանապար-
հով չէ, որ քաղաքակրթ թաղերը մը-
քում են: Նրանք աշխատում են լուսա-
ւորութիւն տարածել, արհեստները կա-
տարելագործել, առեւտրական ուսում-
նարաններ բանալ, որպէս զի կրթութիւն
ու հմուտ առեւտրականներ ունենան:
«Եւրեթիս» կարող է, որովհետեւ նա
նախանձում է հայ եւթիկներին, —
եւթիկներին համալսարան էլ ստեղծել
սեպական ծրագրով և այն ժամանակ
նա իւր իրէպին կըհասնի. վրացիներ-
ից լաւ եւթիկներ դուրս կըգան...

Ո՞վ է, վերջապէս, վրացիներին խան-
գարում մըցել մէջ միայն հայի հետ,
այլ և բոլորի հետ: Վրացիները օրինա-
կի համար Բայախանին. սա խոստ ոչ
Վրաստան է, ոչ էլ Հայաստան: Ի՞նչ
չու Բայախանում չկան վրաց խոշոր
Ֆիլմաներ: Ո՞վ նրանց խանգարել
գնալ նախքան աշխարհը խախտել,
գործել և հարստեայ: Ինչո՞ւ Բա-
լախանու հազարաւոր բանուորներ
մէջ չկան վրացիներ: Ինչո՞ւ ուսուց,
հայը, թուրքը, համալսին բանում են,
գործում, իսկ վրացին ոչ: 25-ի որ վր-
ացիներին ձեռքը են լինել այդպիսի
տուրքիւններ կային քան հայերի ձեռ-
քում: Եւ, վերջապէս, կարելի է պա-
հանջել, որ եթէ վրացիներն իրենց
տուեւ են քէֆի, ծուլութեան, հայերն
և թուրքները գոռանան: Ո՛չ, ամեն մի
անհատ, ով էլ բազում է լինի դա, վա-
ճաւորում է և պիտի վարձատրուի
ըստ իւր գործունէութեան, և եթէ
ծոյլը մնում է դատարկածեւի, աշխա-
տողն իրաւունք ունի Գոլիոյի մըջինի
պէս ասել. «ты все пласкала, такъ
иди—жъ попляши» Քանիւրորդ դա-
րում, եւր բոլոր ազգերը հասկացել
են եղբայրասիրութեան, համեմատու-
թեան օգտաւէտութիւնը, միթէ անաբ-
րոնիզմ չէ կարգալ աղապիսի կըրքաւ,
ստեղծութիւն սերմանող յօդուածներ,
որպիսին են «Եւրեթիս» յօդուածները:
Իս. Միլոզա-Ասագան

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեմի, 8 սեպտեմբեր.— Սեպտեմ-
բեր ամիսը մի տեսակ իրարանցում է
գցում ժողովրդի մէջ. բոլորը շարժ-
ւում են, տեղահան են լինում, որով-
հետեւ այս ամսում լրանում է բոլոր
վարձու տների ժամանակը և ամենքը
մի տեսակ տեղափոխին եւսիցով աշխա-
տում են շուտ տուն վարձել, որքան
կարելի է աւելի յարմարաւոր բնակա-
րան ձեռք գցել: Քաշքաշի ետեւից փո-
ղոցներով անցնում են շարան-շարան,
բոլորը տեղափոխւում են, ամենքն աշ-
խատում են օր առաջ տեղափոխուել:
Տները վարձը մեղմեցնում բանի գնում,
թանկանում է այդ պատճառով էլ ա-
մեն մի նկուղ, ամեն մի ծաղ ու ծուկ
պատրաստում է առասպելական գնե-
րով վարձու տալու: Բաւական չէ, որ
այդ նկուղները մի-մի մարդկային որ-
շեր են ներկայացնում իրենց խոնաւ
ու գարշելի միջնորդով, այլ և ամեն
մի անձերի ու հեղեղի ժամանակ, ի-
րենց խաբխուլ տանիքների շնորհիւ,
հետադարձ են լցւում են ջրով. որով-
հետեւ բնակիւնները սպաւոր չեն կա-
րող լինել այդ լճերում լողանալու հա-
մար, ուստի ստիպւում են լինում ա-
մաններով ջուրը քաշել և նորից բնա-
կուել, ձեռք առնոյց կտրելու համար:
Այս բանը պիտի անեն իրենց անդի-
տաւ ու զոգի, որը միշտ անպակաս է
Երեմիում:

Որքան որ մարդիկ համար ան-
հրաժեշտ է հացն ու ջուրը, նոյնքան
է անհրաժեշտ է, որ նրանք կարողա-
նան ապրել մարդու և առողջապահա-
նան ապրումների մէջ: Այն ինչ, միք
պարզում ենք առանց զգալիորէն ունե-
նալու ինչ իսկ մարդութեան և առող-
ջապահութեան մասին: Երեւանը նա-
հանգական քաղաք է, որտեղ հարուստ
է հանգստեայտներ, որտեղ գտնուում են
վարձայաններ ամեն տեսակ հաստատու-
թիւններ, որտեղ կայ քաղաքային ինք-
նավար վարչութիւն և, վերջապէս,
քաղաքային բժշկի ու առողջապահա-
կան յանձնաժողովը. բայց ինչ պատճառ-
է ներկայացնում մեր քաղաքը մարդու-
թեան կողմից. չափազանցութիւն չի
լինի, կարծում եմ, եթէ ասենք, որ
մեր քաղաքը, համեմատաբար, մի յե-
տին դիւրի մարդութիւն չունի:

Ինչպէս երևում է, առողջապահու-
թեան և մարդութեան վրայ նախ
յանձնաժողովը միայն անուանով գոյու-
թիւն ունի իսկ իրականութեան մէջ
ոչ: Բացի քաղաքամիջի մի երկու յայտ-
նի փողոցներից, որոնք քիչ շատ մա-
քուր ու վայելուչ են պահուած, մնա-
ցած բոլոր փողոցներում ու զանազան
թաղերում մարդութիւն առուած բանը
գոյութիւն չունի, չնայելով, որ
մեր քաղաքի բնակչութեան մեծա-
մասնութիւնն այդ թաղերում է բնա-
կուած: Ստորում հետո մասին, թէ
ինչ են ներկայացնում այդ թաղերը,
կատարեալ մի վայրենի պատկեր. ամեն
բան տալիս ու վրայ, մի քայլ չէք կա-
րող անել առանց պատահելու աղբի և
զանազան աղտոտութիւնների և աղբին
կոյտերի, նեխած լճերի և կեղտոտ
առուների, սառնակած կենդանիների
որոնց հոտը երեւակայեցէ թէ ինչ կը
լինի, դեռ չենք ասում թէ որքան վա-
րակիչ հիւանդութիւնների բացիւնը
կարող են լինել այդպիսի մեծ աղբալի
տեղերում ապրում են մարդիկ, որոնք
կարծէք զուրկ են մարդկային զգայա-
րանքներից ու զգայողութիւններից:

Ի՞նչ ջուր է, որ գործ է աւելում մեր
քաղաքի բնակչութիւնը: Այդ ջրում
թուրք մոլլան ոտները հանել է լազա-
թին և մէջը լուսնում. իսկ նրա կող-
քին թուրք սափրիչը իւր մուշտաբուն
գլուխն է թրջում, որ ասելի. մի քիչ
վերեւ նորի տա արի հօտն է նստեց-
րած նոյն վրայ վրայ. եթէ արա վը-
րայ աւելացնենք և այն, թէ ինչ-
պիսի բազերի և այդիւնի միջով է
անցնում այդ ջուրը, այն ժամանակ
պատկերը կատարեալ կըլինի:

Այս ապալիս առողջապահութեան
պայմանների մէջ է ապրում մեր ժո-
ղովուրդը: Եւ զարմանք էլ չպիտի հա-
մարուի, որ այսպիսի մի ժողովրդի
մեծագոյն մասը համարեա հիւանդոտ

է, նհհար, դեղնած և թորախտաւոր.
շատերը նոյն իսկ ուռած. վերջինիս
պայմաններին նպատում է և տեղիս
վատառողջ կիման ու շրջակայքի ճահ-
ճային տեղերի վնասակար օդը: Իւրա-
քանչիւր մարդ իւր սեպական պա-
մաններում պարտաւոր է մարմու ապ-
րել, իսկ ընդհանուր քաղաքի մարդու-
թեան և առողջապահութեան մասին
պէտք է հոգայ քաղաքային առողջա-
պահական վարչութիւնը:

Պապիկ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻՍՏԻՑ

(«Եւրեթիս»-ի թղթագրութիւն)

ՎԱՆ, 29 օգոստոսի.— Վանեցի ար-
հեստաւոր ժողովուրդ է. հայ տարրի, որ
բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը
կազմէ, 3%-ը արհեստներով կը պարա-
պի, և կրնանք վստահաբար ըսել, որ
չկայ մի ձեռնարկեւտ, որով վանեցի
պարապած կամ պարապելու փորձած
չլինի: Այստեղ ծագած է գլխաւորա-
բար ոսկերչութիւնը իւր լրացուցիչ
կալանքաւորութեամբ (փորագրութիւն
կամ փորագրութիւն) և սա ոչ այնչափ
տեղացոյց կարելի լցուցանելու, որչափ
արտահանելու համար մերձակայ նա-
հանգները, Պոլիս և այլուր: Վանեցի
ոսկերչները դուրս կուղարկեն իրենց
շինած և փորագրած աւածակեայ սա-
ղուռ տուփեր (ծխախոտի և այլն),
թասեր և այլ զարդեղանքներ: Քաղաքա-
ցի մի ոսկերչ յաջողած է չինիլ ար-
ծակեայ մի գլուխ, որ ներդրուած
ունեցած միջանկյալով կը դառնայ իւր
պառնային շուրջը ներկայացնելով, վի-
շեր, ցորեկ, տարուայ չորս եղանակե-
րու տեղափոխութիւն և այլն: Ուրիշ մը
սենեակի մը մէջ զանազան նիւթերէ
տարեւալ չորս եղանակեղանք, տեսա-
րաններու մանրանկարն է պատրաս-
տած՝ րնականին շատ մօտ:

Ոչ ուսուց յառաջադիմած է և մարան-
կոզութիւնը (կահագործութիւնը), ո-
րոյ արհեստաւորները կը պատրաստեն
ընկողի ընդիր փայտէն, մանաւանդ
ժիւլիլիկէն (ընկողի ծաղի փայտ) ճա-
շակաւոր, ամուր և զարդարուն նստա-
րաններ, սեղաններ, պահարաններ,
արկի և այլն: Նոյնպէս երկաթագոր-
ծութիւնը, մանաւանդ յանձին մէկի,
կը շինէր յաջողութեամբ բաւականին
բարդ մեքենաներ, կառուել կատարելա-
գործեալ ջրօղակներ և այլն: Մէկը
կայ, որ հիմախի (վերսպիկը) շինելու
յաջող փորձն արեւ: Ուրիշներ ալ կան,
որոնք լճից կոշտած կարելի թիւր
մանեցին մեքենան իրենց պատրաստե-
լով և տակաւ կատարելագործելով:
Քաղաքի մէջ շատաթիւ հայերու ձեռ-
քով պատրաստուած են ամենաւնիւ
գործածականներ, որոնք Զատիւն ալ
անուանով յայտնի են շատերուն: Մի
նկարչի ալ ունիւր, որ շատ յաջող իւ-
զաների նկարներ՝ դէմքեր, տեսարան
ներ կը նկարէ: Պէտք է նկատել, որ
մեր բոլոր աշիւ ընկողի արհեստագե-
տներ ինքնաբերա, իրեն իրենց աշխա-
տութեան արհեստը կատարելագոր-
ծած մշակած մարդիկ են, և այդ կա-
րելի է բացատրել վանեցու դէպի ար-
հեստն ունեցած բնական ընդունակու-
թեամբ:

Վանի մէջ կը հաշուի մօտաւորապէս
80 խանութ ոսկերչներու, նոյնչափ
կահագործներու, 60՝ դերձակներու,
70՝ կօշկակարներու, 50՝ երկաթագոր-
ծի և այլ բազմաթիւ արհեստներ ի-
րենց բազմաթիւ արհեստաւորներով:
Մեր արհեստաւորներն ունին ալ և
ներքին էսնաֆական համեմատութիւն,
կարգ ու կանոնադրութիւններ: Արհես-
տի իւրաքանչիւր ճիւղունի իւր էսնաֆ
բաշին, որու հեղինակութիւնը մեծ է,
և իւր ձախը, իւր կարծիքը մեծ կշիւ
ունի արհեստին վերաբերեալ ու և ի
խնդրի, ու և է դէպքի մէջ: Նա ունի
իւր գործակալները, որոնք կը հսկեն
էսնաֆին վրայ, որպէսզի կանոններն
դէմ դեղծուենք չպատահեն: Սոքա
տարրին մի անգամ շրջակայ վանքերէն
մէկը ուստի օր մը էսնաֆական հան-
դէս կազմակերպելով մատող կանոն, և
վանեցի խանեալ բազմութեան ներ-
կայութեան իրենց վարպետ հանած

աշակերտներուն ուստայի վկայականը
կը բաշին, որոնք ստակիցներու միա-
համուռ ներկայութեամբ: Այս տարի
ամառը նոյն եղանակով իրենց արհես-
տի ընթացաւորաններուն վկայական-
ները տուեց ոսկերչներու էսնաֆը:

Վանեցի մեծ կարեւորութիւն կու-
տայ արհեստի քան ալ զարգան: Վա-
նեցի ծնողը, նոյն իսկ հարուստ հա-
մարուածը, կը շտապէ իւր դեռահաս
զաւակը դպրոցն զրկել, որպէս զի սա
կարողանայ ինչքան կարելի է շուտ մի
արհեստ սովորել շուկան յաճախելով
մատաղ հասակին մէջ: «Արհեստը սակի
բաղնիկ (ապարանջան) է» կ'աւելնե-
ցին, և այդ համոզման հաւատարմով,
կը հակառակի նա միշտ իւր որդու ու-
րիշ օր և իցէ՛ կողմնակի հակման. և
նրան համոզելու համար կը պատմէ յա-
րեղեանքացած պատմութիւնը, թէ ինչ-
պէս աշակերտելու մի անգամ արհես-
տաւոր մարդ մը կը կողոպտեն և նրան
մերկացնելով եղած-չեղածը կը կողոպ-
տեն. արհեստաւորն ի զարմանա աւա-
զակաց կը յայտնէ՝ որ իւր մօտ եղած
ամենաթանկանկարի բանը չեն կարողա-
ցել յափշտակել և դա իւր արհեստն է
եղեր, որով կարող էր նա շուտով հա-
րստանալ վերադառնալ:

Այս ամենն ի նկատի ունենալով
կրնանք համարձակարար ասել, որ ինչ-
պէս ամենայն դէպ, նոյնպէս և ի վան
հաստատած որբնոցները Պոլսոյ նը-
պատից յանձնաժողովը չկարողացաւ
արդիւնաւոր և նպատակայարմար կա-
ռուցանել: Մեզ համար շարաքատիկ և
աղէկատի 1896 թուականէն սկսեալ
5—6 ամիսը ստրկներ 200—300 որ-
բեր պատարագուեցան այստեղի ազգա-
յին որբնոցներու մէջ. միայն ցամաք
չոր հաց մը ունենալու համար, առանց
խնամալ կրթութիւն մը ձեռք բերել
կարողանալու և եթէ ոչ այդ, զոնէ մի
արհեստ ուսանելու, ինչ որ անհրաժեշտ
էր իւր գոյութիւնը պահպանելու համար
ապագայի մէջ:

Նպատից յանձնաժողովը նպատակե-
րու առատութեան միջոցին շուտաժե-
ղաբանութեան մէջ և արհեստանոց
հաստատել կամ գտնել զիւրացի որբերու
համար երկրագործական դիւլաւանե-
տական դասեր մտցնել. նախնական
տարրական կրթութեան հետ միաժա-
նակ տալու որբին և մի արհեստ—նրա
համար ապագայ ոսկի բաղնիկը:

Եւ այս ամենուն փոխարէն, տեսնեա
չորս տարուայ վերջը, այն ալ ձեռնուայ
կէտին նպատից յանձնաժողովը կը օ-
րոշէ նպատակը դպրոցները քառա-
մսայ շրջանի լրանալու համար. անուղ-
ղակի կերպով հրամայելով որ որբա-
նոցները փակուեն և որբերը ցրուին,
որովհետեւ տեղական միջոցներով նոյ-
նութեամբ շարունակելն անկարելի էր:
Այսպիսով տարիքն առած խոշոր որբը
իւրզիկը դարձաւ անաճնիկ մի զոյգ
դուրսէն կուրսի ասպարէզի մուտքին
ստալ: Իսկ նոր խելի եկած պատ-
րաք հօր ծրագրած արհեստանոց-
ապատանարանը, որ արդէն երկար
տարիներ պիտի լայէ տակաւին մի ար-
հեստ ձեռք բերելու համար, նրա հա-
մար յաւելեալ ժամաւաճառութիւն է,
քանզի «լաւ է՝ երբք քան անպահա»:

Մեր նոր բացուող կեդրոնականը
(որու մասին անցանքները գրեց

Типографія Т-ва „Вереичевъ и Каменмахеръ“, Михайловск. пр., № 81. Телѣф. № 852